

Ім'я користувача:
Полтавський інститут економіки і права Полтавськи...

ID перевірки:
1016331168

Дата перевірки:
07.06.2024 10:33:39 EEST

Тип перевірки:
Doc vs Internet

Дата звіту:
07.06.2024 10:37:23 EEST

ID користувача:
100011299

Назва документа: Курсова робота_Коняєв Павло_ТДП

Кількість сторінок: 41 Кількість слів: 8421 Кількість символів: 64203 Розмір файлу: 100.98 KB ID файлу: 1016130729

29% Схожість

Найбільша схожість: 8.56% з Інтернет-джерелом (https://shron1.chtyvo.org.ua/Koziubra_Mykola/Zahalna_teoriia_prava...)

29% Джерела з Інтернету

1000

Сторінка 43

Пошук збігів з Бібліотекою не проводився

0% Цитат

Вилучення цитат вимкнене

Вилучення списку бібліографічних посилань вимкнене

0% Вилучень

Немає вилучених джерел

Модифікації

Виявлено модифікації тексту. Детальна інформація доступна в онлайн-звіті.

Замінені символи

23

Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

Полтавський фаховий коледж

Циклова комісія правознавства

Курсова робота

З дисципліни «Теорія держави та права» на тему:

«Поняття та класифікація норм права»

Виконав:

Здобувач 1 курсу ,

Групи КЛ-22-2фмб-р

Коняєва Павла Сергійовича

Науковий керівник: старший
викладач

Стрілко Дмитро Леонідович

Полтава 2024

ПЛАН

Вступ.....	3
Розділ I. Поняття «норми права» та її ознаки.....	6
Розділ II. Класифікація видів норм права	18
Розділ III. <i>Структура норми права</i>	26
Розділ IV . <i>Способи викладу правових норм</i>	35
ВИСНОВКИ.....	38
Список використаної літератури	40

ВСТУП

У сучасному світі, де суспільні відносини складні та різноманітні, регулювання поведінки людей стає все більш важливим. Одним із ключових інструментів у цьому процесі є право, яке визначає права та обов'язки осіб у взаємодії в суспільстві. Однак, перед тим як говорити про конкретні правові норми, необхідно розібратися у понятті "норма права", її характеристиках та класифікації.

Поняття та класифікація норм права є фундаментальною темою в юриспруденції, оскільки норми права виступають основними регуляторами суспільних відносин. Дослідження цієї теми має значну актуальність з кількох причин.

По-перше, розуміння сутності та особливостей правових норм є ключовим для будь-якої правової системи. Правові норми визначають поведінку суб'єктів права, регулюють взаємини між ними та забезпечують правопорядок у суспільстві. Без чіткого розуміння того, що таке норма права і як її класифікувати, неможливо здійснювати ефективну правозастосовну діяльність.

По-друге, класифікація норм права дозволяє систематизувати правовий матеріал, що є необхідним для практичної діяльності юристів. Вона допомагає визначити, які саме норми застосовуються в конкретних випадках, що спрощує процес правового регулювання та підвищує ефективність правосуддя. Для правозастосовних органів, таких як суди, прокуратура, адвокатура, чітке розуміння видів правових норм та їх характеристик є критично важливим.

По-третє, в умовах динамічного розвитку суспільства і держави, правова система постійно оновлюється і вдосконалюється. Нові виклики, такі як цифровізація, глобалізація, зміни в соціально-економічних відносинах, вимагають адаптації правових норм до сучасних реалій. Класифікація норм

права дозволяє легше орієнтуватися в цих змінах і забезпечувати актуальність правового регулювання.

Крім того, важливо відзначити роль міжнародного права та процеси гармонізації законодавства різних країн. У глобалізованому світі, де країни взаємодіють на різних рівнях, важливо мати уніфіковані підходи до розуміння і класифікації правових норм. Це сприяє гармонізації національних законодавств з міжнародними стандартами, що полегшує міжнародне співробітництво та забезпечує більш ефективний захист прав людини.

Об'єкт дослідження є норми права, які виступають основними регуляторами суспільних відносин та визначають правила поведінки суб'єктів права. Норми права є важливою складовою будь-якої правової системи, вони закріплюють права та обов'язки громадян, організацій та державних органів, встановлюють порядок вирішення правових конфліктів та забезпечують правопорядок у суспільстві.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти поняття і класифікації норм права, які складають основу правової системи та забезпечують регулювання суспільних відносин.

Мета дослідження є комплексний аналіз поняття та класифікації норм права для поглиблення теоретичних знань і вдосконалення практичних навичок у сфері правозастосування.

Завдання дослідження

- Вивчення поняття «норми права» та її ознак, ми визначимо основні засади, на яких ґрунтується функціонування правової системи.
- Подальший аналіз присвячений класифікації видів норм права, що дозволить систематизувати цей складний об'єкт правового регулювання.
- Розгляд структури норми права, вивчивши її компоненти та **взаємозв'язки**.
- Аналіз випадків, коли одна стаття містить кілька норм права або, навпаки, одна норма права викладена в кількох статтях.

Виконання зазначених завдань дозволить досягти мети дослідження, глибше зрозуміти сутність і значення норм права, їх класифікацію та функції, а також сприятиме покращенню правозастосовної практики та правового регулювання суспільних відносин.

Методи дослідження

Для досягнення поставленої мети та вирішення завдань, визначених у даній курсовій роботі, застосовуються такі основні методи дослідження:

- Метод аналізу і синтезу;
- Порівняльно-правовий метод;
- Системний метод;
- Функціональний метод;
- Діалектичний метод;
- Метод узагальнення;
- Емпіричний метод.

Використання цих методів дозволяє всебічно дослідити поняття та класифікацію норм права, їх функціонування у правовій системі та взаємодію з іншими соціальними нормами. Це забезпечує комплексний підхід до аналізу правових норм та сприяє підвищенню ефективності правового регулювання і правозастосовної діяльності.

Структура курсової роботи складається зі вступу, 4-х розділів, висновків, списку використаної літератури.

РОЗДІЛ І.

ПОНЯТТЯ «НОРМИ ПРАВА» ТА ЇЇ ОЗНАКИ

В основі організації та структури будь-якої системи лежать елементи, які слугують основними ланками або "цеглинками", за допомогою яких ця система формується. При цьому вони не обов'язково є неподільними і можуть мати внутрішню структуру, але при подальшому поділі такі елементи втрачають зв'язок із системою, яку вони утворюють. Для права в цілому, як і для його окремих підрозділів, первинною, першою структурною одиницею є норма права. Треба сказати, що сучасний стан розуміння спеціалізованих правових норм, їхньої природи, структури та видів не відповідає потребам юридичної теорії та практики. Саме тому важливо зазначити, що обрана проблематика є особливо актуальною і потребує подальшого всебічного розгляду.

Сутність поняття "правові норми" розглядають безліч вчених правознавців проте на численні дослідження, єдиного підходу до визначення цього поняття не сформовано.

За словами О.Ф. Черданцева, норми права можна порівняти з "цеглинками", з яких складається будівля правової системи. Вчені В.В. Молдован і Л.І. Чулінда вважають, що норма права є основною одиницею правової системи. Інші автори, такі як М.В. Цвік і В.Д. Ткаченко, описують норму як найменший структурний елемент права, який регулюється державою. Правники підкреслюють, що норма є невід'ємною частиною права і втілює його нормативність. М.І. Матузов і О.В. Малько стверджують, що юридична норма є основною одиницею правової системи. Г.А. Борисов вважає, що норма права є початковою "клітинкою" системи права і має всі його властивості. Д.А. Керімов вважає, що норма права є найпростішим проявом сутності права. А.С. Піголкін вважає, що норма права є вихідною одиницею сформованого юридичного права.

Отже, правова держава є найпростішим, односистемним юридичним утворенням у системі права. Хоча норма права є досить простою системою,

але відрізняється від інституту чи права в цілому, вона має характер логічно завершеної та цілісної, в якій відображені всі основні атрибути самого права. Суспільство є складним організмом, і підтримання його цілісності та стабільності потребує постійного регулювання багатьох соціальних зв'язків і відносин у його функціонуванні. Розвиток цих відносин, поява нових форм і видів, а також зміни і ускладнення існуючих відносин змушують людей знаходити найбільш універсальні й ефективні засоби регулювання суспільних відносин, які з появою держави стають правові норми.

М. В. Цвік вважає: «Правові норми є соціально зумовленими, призначеними для регулювання суспільних відносин, є обов'язковими правилами поведінки, затвердженими чи сформульованими державою, а їх реалізація гарантується рівнем свідомості, організованістю та виховною роботою виконавчої влади», як можливість застосування державного примусу в разі порушення її вимог. Також норму права можливо чи необхідно характеризувати, як модель суспільного відношення, та визначає межі поведінки людей, а також ступінь внутрішньої та зовнішньої свободи в певних відносинах, верховенство права регулює свободу учасників регульованих суспільних відносин у подвійному сенсі: по-перше, суб'єкт свідомо обирає один або інший спосіб поведінки (внутрішня свобода), за якою йде здатність діяти, переслідувати і досягати певних цілей (зовнішня свобода).

На думку В.О.Котюка, норма права – це формальні, формально визначені, загальнообов'язкові правила поведінки, встановлені або затверджені державою та охороняються від порушень з боку держави, спрямовані на регулювання та захист найважливіших суспільних відносин шляхом встановлення юридичних прав соціальних цінностей і зобов'язання суб'єктів права [10, с.45) Існує думка серед деяких дослідників, що норма права відображає волю впливових сил у суспільстві, схвалюється або визнається державою, формується в нормативній поведінці чи інших правових джерелах, має ефект примусу та захищається силою примусу від

порушення державного примусу. Водночас правові норми — це загальнообов'язкові правила суспільної поведінки, сформульовані або затверджені державою, які зазвичай публічно виражені в письмовій формі та у формі формальних приписів, і охороняються державними органами шляхом нагляду за їх дотриманням або застосуванням за законом заходів примусу за правопорушення [11, с. 247–250].

За К.Г. Волинкою, норма права є мірою позитивної, суспільно корисної поведінки, спрямованої на досягнення мети соціального регулювання.

М.І. Матузов та О.В. Малько вказують, що норма права (юридична норма) є одним з найважливіших видів діючих у суспільстві соціальних норм. Тому правова норма має риси, характерні для будь-якої соціальної норми як регулятора суспільних відносин. Однак правова норма має також відмінні риси. Зокрема, вона є критерієм правомірності поведінки суб'єктів, який є чітко позначеним і конкретним [6, с. 267]. Науковці вважають, що норма права є моделлю поведінки і визначає межі можливих і належних вчинків у відносинах, забезпечуючи міру свободи індивіда. Норми закріплюють і стимулюють необхідні та бажані відносини для суспільства й держави, охороняють від порушень і впливають на соціально небажані зв'язки з метою обмеження, витіснення, усунення цих порушень. З урахуванням вищезазначеного можна зробити висновок, що норма права є загальнообов'язковим, формально визначеним правилом поведінки, яке встановлене або санкціоноване державою і спрямоване на регулювання суспільних відносин.

Вивчаючи правові норми, ми знаємо, що вони є результатом суспільної діяльності та продуктом усвідомлення людьми необхідності правового посередництва та необхідності використання права для регулювання суспільних відносин. Соціальна значущість і цінність правових норм визначаються їх нормативною дією. Необхідно встановлювати необхідні та належні відносини між суспільством і країною, стабілізувати і сприяти

розвитку таких відносин, запобігати і впливати на неналежні відносини між суспільством і країною, обмежувати, замінювати і усувати їх. Правові норми - це загальнообов'язкові правила поведінки, сформульовані або затверджені державою і охороняються державою.

О.Ф. Скакун визначає норму права як загальнообов'язкове правило поведінки, сформоване в суспільстві відповідно до визнаної справедливої міри свободи й рівності, формально визначене і забезпечене державою для регулювання, охорони й захисту суспільних відносин. За словами Ж.Д. Доржиєва, норма права - це вольове, загальнообов'язкове, формально визначене правило поведінки, яке регулює суспільні відносини шляхом надання прав і покладення обов'язків, дотримання якого забезпечується можливістю державного примусу.

В.М. Кириченко та О.М. Куракін вважають, що норма права є основним елементом системи права, який відображає й закріплює найпростіше правило юридично значущої поведінки. Норма права - це загальнообов'язкове, формально визначене правило поведінки, яке встановлюється або санкціонується державою та спрямовується на врегулювання суспільних відносин шляхом надання їх учасникам юридичних прав і покладення на них юридичних обов'язків.

С.С. Алексєєв визначає норми права як загальнообов'язкові правила поведінки, які формально визначені, встановлені і забезпечені суспільством і державою. Ці правила закріплені і опубліковані в офіційних актах і спрямовані на регулювання суспільних відносин шляхом визначення прав і обов'язків їх учасників. Є.О. Гіда, Є.В. Білозьоров та А.М. Завальний характеризують норму права як основний елемент і нормативну основу механізму правового регулювання. Норма права є загальнообов'язковим правилом (моделлю) поведінки, яке встановлює для суб'єкта як можливий варіант поведінки (суб'єктивні юридичні права), так і необхідний варіант поведінки (суб'єктивні юридичні обов'язки або заборони). Функція норм права полягає в нормативній регламентації суспільних відносин. За

допомогою норм права програмуються певні відносини та вся сукупність юридичних засобів, що використовуються для здійснення державної волі

В.К. Бабаєв визначив юридичні норми як загальнообов'язкове веління, яке виражається у вигляді державного владного розпорядження та регулює суспільні відносини. Він підкреслив, що юридична (або правова) норма є основним елементом права, основним поняттям правової системи. Усі аспекти права, законодавства, юридичні поняття та конструкції мають юридичну норму в своїй основі. Право складається з нормативних установок, які є "згустками" людських знань. Юридична норма є нормативною установкою, вираженою в законодавстві.

А.А. Іванов та В.П. Іванов визначають правову норму як нормативно-правовий акт, який є обов'язковим для всіх, має чітко визначений характер і встановлює права і обов'язки суб'єктів соціальної дійсності. Це забезпечується шляхом встановлення суб'єктивних прав і юридичних обов'язків. Згідно з М.І. Байтіном, правова норма - це припис, який видається державою і захищається нею, має загальнообов'язковий і формально визначений характер. Вона виражена у вигляді правил поведінки або встановлених вимог, які регулюють суспільні відносини [2, с. 316].

Правові норми (норми права) – це різновид соціальних норм, щодо яких виявляються всі важливі характеристики останніх, а саме:

– обумовленість рівнем соціально-економічного та культурного розвитку.

Але разом з тим слід зазначити, що між ними існують зворотні зв'язки, а саме між правовими нормами та економічною, соціальною, культурною та іншими сферами суспільного життя.

Тому, з одного боку, характер і зміст правової норми визначаються насамперед тими соціально-економічними, культурними та іншими умовами, в яких вона приймається.

З іншого боку, правові норми надають юридичної форми соціальним, економічним, культурним, політичним та іншим важливим аспектам

суспільного життя, забезпечуючи тим самим їх нормальне функціонування та розвиток, а основні захищають соціальні цінності та соціальні відносини та спрямовують їх у правильний напрямок.

Найбільш зручний і вигідний спосіб для загального та особистого самопочуття відправника.

– мають свідомий характер;

Тобто вони розробляються і впроваджуються людьми для досягнення конкретних цілей.

– основна мета – регулювати соціальні відносини;

– призначений для багаторазового використання з широким колом людей, які не мають чіткого визначення;

Правові норми є знеособленими (не мають конкретного адресата) і залишаються чинними доти, доки вони не будуть скасовані або замінені іншими нормами.

– типові правила поведінки (приклади), згідно з якими суб'єкти повинні поводитися у відповідних життєвих ситуаціях;

– їх реалізація гарантується за допомогою конкретних варіантів впливу.

Правові норми мають низку характеристик, які чітко відрізняють їх від інших видів соціальних норм.

Ці функції включають, серед іншого:

- мають офіційний характер;

Тобто він приймається і виконується компетентними органами або всім населенням країни в чітко встановленому порядку.

– Національний за своєю суттю, що відображає волю більшості;

– Нормальне виконання правових норм учасниками суспільних відносин гарантується державою, у разі необхідності, також шляхом застосування засобів впливу, аж до прямого примусу;

- характеризується високим ступенем формалізації - об'єктивна реальність, демонстративна виражається як формальне встановлення правових норм сприяє визначеності та чіткості правового статусу суб'єктів

права, визначеності та стабільності їхніх відносин, а отже, чіткій регламентації всієї системи відносин у суспільстві.

– загальнообов'язкові правила поведінки;

Тобто кожен, хто перебуває у сфері дії правової норми, зобов'язаний дотримуватися встановлених у ній вказівок, якщо в самій нормі прямо не передбачено інше.

– зміст правових норм становлять права та обов'язки (включаючи юридичну відповідальність), тобто свобода дій;

– характеризується наявністю чіткої внутрішньої структури (структури).

Норма права за своєю природою є мікросистемою, що складається з певних структурних елементів: припущень, порядку та санкцій.

У деяких випадках законодавчі акти в державі не мають типової структури правових норм. Хоча ці нормативні акти є нетиповими і служать нормативними вказівками для уряду, вони видаються недосконалою моделлю верховенства права.

Визначення, вигадки, припущення та упередження є подібними нормативними приписами.

Правові норми, як і правові принципи, є однією з традиційних і найпоширеніших категорій права, а норми, які, як і інші ознаки суспільного регулювання, є однією з його найвиразніших ознак, уособлюють статевість.

У сучасній юриспруденції практично немає концепції, яка б заперечувала цю характеристику права. Особливо яскраво це проявляється в очевидній тенденції діалектичного зв'язку різних правових аспектів, яка проявляється у варіантах інтегрованої юриспруденції.

Норми, які не визнаються людьми, не оцінюються як суспільно важливі, корисні і справедливі, не відображені в діях (поведінці) людей, залишаються мертвими і не можуть вважатися юридично дійсними.

У таких випадках ніякий державний примус не може гарантувати його обов'язковість.

Обов'язок підпорядковувати свої дії вимогам способу поведінки, встановленим у положеннях нормативно-правових актів, можливий лише за умови, що свідомість суб'єкта права готова до виконання цих вимог.

Правопорядок – це суспільно зумовлені, загальнообов'язкові правила поведінки, що регулюють суспільні відносини, визнані або встановлені державою, а їх реалізація залежить від рівня свідомості його суб'єктів, організаційно-виховної діяльності та можливості державного примусу.

Дії, що вживаються у разі порушення чинних вимог.

Воно є ключовим елементом структури права і тісно пов'язане із сутністю права, оскільки безпосередньо втілює такі риси права, як **нормативність**.

У радянській юридичній літературі тривалий час вважалося, що позитивне право вважається «концептуальною помилкою», яка призводить до порушення правопорядку. З цієї точки зору право — це тільки позитивне право, тобто те, що виражено в законі.

Природні права — це права, які люди мають від народження (наприклад, право на життя).

Позитивне право виражається в офіційних документах, виданих державою, є частиною соціальних норм, гарантованих державою, і, з точки зору сучасної науки, не відхиляється від природного права.

Правова норма — це правило поведінки, встановлене або санкціоноване державою, і є фундаментальною частиною права, що стосується держави як частини цілого.

Було стверджено, що верховенство права – це не форма чи зміст закону в цілому, а скоріше його частини. Воно має зміст і форму, а в процесі системоутворення з іншими нормами складає зміст усього права.

Визначення верховенства права можна дати в тому ж сенсі, що й визначення права в цілому, оскільки, будучи частиною системи, воно має суттєві ознаки, певною мірою притаманні праву.

Правова держава - це загальнообов'язкове, встановлене або

санкціоноване правило поведінки, яке охороняється державою, що виражає волю та інтереси людей, визначені матеріальними умовами суспільства, і активно впливає на соціальні умови з метою регулювання.

Жодне державно організоване суспільство не може існувати без правових норм. Але оскільки тут йдеться про одне правове явище, повне наукове визначення терміну потребує з'ясування певних характеристик (природи), притаманних правовим нормам.

Прояви правових норм тісно пов'язані з сутнісними проявами права як суспільного явища. Іншими словами, обов'язковість нормам надає не держава, а психологічно-ментальна установка людей, які є адресатами (і носіями) цих норм. За термінологією основоположника психологічної теорії права, це їх «переживання» («атрибутивноімперативне переживання»). Тому не дивно, що західні фахівці вважають, що **обов'язковість будь-якого правила забезпечується передусім вірою в його обов'язковість.**

Враховуючи ці попередні зауваження, переходимо до характеристики ознак правових норм.

Ознаки правової держави:

1) Загальний характер .

Правові норми розроблені таким чином, щоб застосовуватись до всіх і застосовуватися неодноразово, незалежно від того, знайомі вони з правовими нормами чи ні. Положення правових норм можуть мати обов'язковий, дозвільний або заборонний характер.

2) Формальна визначеність.

Правові форми чітко розроблені та зафіксовані в офіційних правових джерелах (законах, міжнародних договорах тощо).

Норма права чітко і недвозначно визначає межі допустимої або належної поведінки (суб'єктивних прав чи юридичних обов'язків) реципієнтів.

3) Зв'язок з державою.

Правові норми встановлюються державою (наприклад, шляхом прийняття закону, видання статуту) або затверджуються державою (наприклад, шляхом ратифікації міжнародного договору).

Взаємовідносини з державою виражаються також у тому, що виконання правових норм забезпечується силою примусу держави.

4) Систематизація.

Сама верховенство права є мікросистемою, що складається з припущень, диспозицій і санкцій.

Крім того, кожна норма тісно пов'язана з іншими нормами, утворюючи цілісну систему національного або міжнародного права.

5) Регулярність.

Правові норми служать засобом регулювання суспільних відносин і вирішення конфліктів.

Як основний елемент права як суспільного явища правові норми мають найважливіші властивості.

Однак правові норми також мають унікальні характеристики, які відрізняють їх від інших соціальних норм.

1. Оригінальні правові норми, які є основними елементами права.

У широкому сенсі право складається з набору правових норм, згрупованих в інститути та правові сфери.

Тому ми повинні погодитися на чітку характеристику норм як первинних правових осередків, як цеглинок усієї правової системи.

2. Правові норми спрямовані на правове регулювання конкретних суспільних відносин.

Зазвичай у ньому вказується, що особа може або повинна робити з юридичної точки зору за певних умов і які наслідки очікуються в разі дотримання або порушення правил.

Таким чином, головна мета правових норм полягає у встановленні і фіксуванні суб'єктивних прав та юридичних обов'язків учасників суспільних відносин, а також у визначенні їх змісту і обсягу.

Однак справедливий рівень свободи визначається на рівні конкретних суспільних відносин, і це загалом є важливим завданням права.

3. Правові норми встановлюють міри, зразки (орієнтири, стандарти) правової поведінки особи (класичні правові норми) або сприяють їх зміцненню (спеціальні правові норми).

Це правовий стандарт оцінки допустимості, необхідності чи заборони дій (діяльності) особи.

4. Здійснювані правові норми підкріплюються загрозою державного примусу.

Ця особливість однозначно не означає, що обов'язковість правових норм гарантується лише державним примусом.

Останнє в першу чергу служить необхідною гарантією на випадок можливих порушень правових норм.

В умовах правової держави основним варіантом має бути добровільне виконання правових норм, засноване на внутрішньому переконанні людини в їх справедливості, корисності, доцільності та необхідності. Суб'єкти сприймають норми як обов'язкові і законні вимоги. Однак обов'язковість цих норм також підкріплюється державним впливом, зокрема загрозою державного примусу. Ймовірно, він буде підтримувати правові норми і вживати заходів, якщо вони порушуються.

Цей особливий спосіб спілкування відрізняє правові норми від інших соціальних норм.

5. Правові форми мають особливі форми зовнішнього представництва.

Як елемент права він знаходить своє відображення в регулюванні таких правових форм (джерел права), як правові акти, правові звичаї, прецеденти. Це зовнішня форма, яка робить доступними для суб'єктів права передбачені нормами зразки (стандарти) правомірної поведінки.

Враховуючи традиції національної правової системи, правові норми в Україні в основному виражаються в нормативно-правових актах.

Правові норми – це правила загального характеру, закріплені в правових джерелах і відтворені в діях суб'єктів права, які визначають стандарти належної або допустимої поведінки або наслідки її порушення гарантується державою.

2. КЛАСИФІКАЦІЯ ВИДІВ НОРМ ПРАВА

Можливість класифікації правових норм зумовлена складністю суспільних відносин, що регулюються правом, а також багатоаспектністю самої категорії «право».

Класифікація норм права полягає у їх поділі на окремі види за певними суттєвими ознаками, які визначають специфічну роль кожного з різновидів норм у регулюванні суспільних відносин.

Класифікація надає можливість:

- 1) чітко визначити місце кожної з правових норм у системі права;
- 2) дослідити особливості кожного з різновидів норм права;
- 3) охарактеризувати функції норм та їх місце у механізмі правового регулювання;
- 4) визначити межі регулятивного впливу держави на суспільство за допомогою права;
- 5) установити шляхи вдосконалення правотворчої та правозастосовної практики та підвищити її ефективність.

Норми права поділяють на види за певними критеріями.

За предметом правового регулювання:

- норми цивільного права;
- норми конституційного права;
- норми адміністративного права;
- норми кримінального права;
- норми трудового права;
- норми екологічного права;

[25, с. 164-166].

Цивільне право - це галузь права, яка включає в себе норми, що регулюють відносини між рівноправними суб'єктами права - фізичними та юридичними особами, державою, територіальними громадами та іншими суб'єктами публічного права.

Конституційне право - це галузь права, яка встановлює основи норм права, права, свободи, обов'язки, форму правління та державного устрою.

Кримінальне право - це система юридичних норм, яка визначає злочини та покарання за них.

Норми адміністративного права визначають організацію, повноваження та відповідальність органів державного управління, а також права та обов'язки громадян у цій сфері.

Трудове право - це система правових норм, яка регулює трудові відносини та право на працю.

Екологічне право - це галузь права, яка регулює екологічні відносини з метою охорони навколишнього середовища та здоров'я громадян.

За методом правового регулювання (за способом установлення диспозиції), існують два типи норм права:

1. Імперативні норми - це категоричні приписи, які вичерпно закріплюють права, обов'язки і повноваження суб'єктів. Ці норми не дозволяють відхилитися від них і не можуть бути замінені рішенням сторін.

Наприклад, правила дорожнього руху є імперативними, оскільки забороняють водієві керувати транспортним засобом у стані алкогольного сп'яніння або під впливом наркотичних речовин.

2. Диспозитивні норми - це норми, які приписують варіант поведінки, але дають сторонам можливість самим визначити свої права й обов'язки. Ці норми діють лише тоді, коли сторони не встановили інших умов власної поведінки.

Наприклад, згідно з Цивільним кодексом України, право власності у набувача майна виникає з моменту передання майна, якщо інше не встановлено договором. Проте, сторони можуть домовитися про інший момент набуття права власності.

У сфері приватного права найчастіше зустрічаються диспозитивні норми. Вони дають можливість сторонам відхилитися від положень актів цивільного законодавства і самостійно регулювати свої відносини, за винятком випадків, коли це заборонено законом або обов'язковість положень актів цивільного законодавства впливає з їхнього змісту або суті відносин між сторонами.

За характером впливу на особу:

- **заохочувальні** - встановлюють міри заохочення за варіант поведінки, що схвалений державою і суспільством;

Заохочувальні — норми, що встановлюють заходи заохочення за варіант поведінки суб'єктів, який схвалюється державою і суспільством і полягає в сумлінній і продуктивній праці (наприклад, правила щодо виплати премій).

- **рекомендаційні** - встановлюють варіант бажаної, з точки зору держави і суспільства, поведінки суб'єктів.

Рекомендаційні — норми, що встановлюють варіанти бажаної з погляду держави поведінки суб'єктів.

За рівнем правового регулювання можна виділити два типи норм: норми матеріального права та норми процесуального права.

Норми матеріального права містять правила поведінки, на підставі яких можливе вирішення справи.

Наприклад, заборона вчиняти вбивство є нормою матеріального права.

Норми процесуального права встановлюють оптимальний порядок застосування норм матеріального права. Вони регулюють процедуру здійснення прав та виконання обов'язків, закріплених у нормах матеріального права.

Наприклад, порядок розслідування злочину або виклику свідків до суду є нормою процесуального права.

Процесуальні норми походять від матеріального права і сприяють досягненню результату, передбаченого нормами матеріального права. Вони регулюють юридичні зв'язки, що склалися в соціально-правовій сфері, та викликані потребою реалізації норм матеріального права.

Норми процесуального права мають подвійну обумовленість:

- матеріальними умовами життя суспільства;

- особливостями норм тієї галузі матеріального права, із якою вони тісно пов'язані і потреби якої обслуговують.

Таким чином, норми процесуального права відрізняються від норм матеріального права:

— змістом, який виражається у своєрідності їх розпоряджень;

— особливостями адресата;

структурою побудови. [5, с. 228-233]

За функціями у правовому регулюванні поділяються на дві категорії:

1. Регулятивні норми - встановлюють права та обов'язки учасників суспільних відносин, спрямовані на правомірну поведінку. Їх мета - забезпечити виконання правом своєї регулятивної функції, визначаючи стандарт правомірної поведінки.

Наприклад, стаття 75 Сімейного кодексу України зобов'язує подружжя матеріально підтримувати одне одного.

2. Правоохоронні норми - спрямовані на запобігання та протидію протиправній поведінці, містять санкції для правопорушників. Вони визначають склади правопорушень та передбачають відповідні санкції.

Наприклад, статтею 186 Кримінального кодексу України передбачено покарання за вчинення грабежу, що охороняє правомірні майнові відносини.

За суб'єктами правотворчості норми права бувають: результат прямого волевиявлення народу у процесі референдуму, органів законодавчої влади, органів місцевого самоврядування, глави держави, органів виконавчої влади, трудових колективів та об'єднань громадян.

За призначенням: похідні (деталізуючі, конкретизуючі норми) та первинні.

За дією у просторі: загальні (загальнодержавні) норми, місцеві (локальні) норми, локальні норми.

За дією в часі: постійні норми права (з невизначеним строком дії, що діють до їх скасування або зміни); **тимчасові норми права** (це норми, встановлені на певний строк (наприклад, норми Державного бюджету, які діють з 1 січня до 31 грудня відповідного календарного року).

За дією на коло суб'єктів:

- загальні - поширюються на все населення країни;
- спеціальні - поширюють свою дію лише на певне коло суб'єктів;

- виняткові - утверджують винятки із загальних та спеціальних правил.

Згідно з методом правового регулювання, норми права поділяються на зобов'язальні, заборонні та уповноважувальні.

Зобов'язальні норми встановлюють юридичний обов'язок особи вчиняти певні позитивні дії, використовуючи терміни "повинен", "зобов'язаний", "має обов'язок".

Наприклад, згідно зі статтею 55 Сімейного кодексу України дружина та чоловік зобов'язані спільно дбати про матеріальне забезпечення сім'ї.

Заборонні норми встановлюють юридичний обов'язок утримуватися від певних дій, використовуючи терміни "не допускається", "заборонено", "не повинне", "не може бути".

Наприклад, згідно зі статтею 216 Сімейного кодексу України забороняється посередницька, комерційна діяльність щодо усиновлення дітей.

Уповноважувальні норми встановлюють суб'єктивні права, дозволяючи на здійснення уповноваженою особою певних активних дій, використовуючи терміни "має право", "може", "дозволено".

Наприклад, стаття 35 Сімейного кодексу України надає право нареченим обрати прізвище одного з них як спільне прізвище подружжя або надалі іменуватися дошлюбними прізвищами.

Варто зазначити, що поділ норм права на зобов'язальні, заборонні та уповноважувальні є умовним. Зазвичай юридичне правило має двосторонній або навіть багатосторонній характер: для однієї сторони воно передбачає певне право (повноваження), а для інших - обов'язки або заборони.

Наприклад, норма трудового права гарантує право працівника на щорічну основну відпустку тривалістю не менше 24 календарних днів за відпрацьований робочий рік. Ця норма також передбачає обов'язок

роботодавця надати таку відпустку. Таким чином, ця норма є уповноважувальною для працівника і зобов'язальною для роботодавця.

Серед великої кількості норм права є спеціалізовані (нетипові) норми, які мають "нестандартний" характер. Вони виконують додаткову (субсидіарну) функцію у правовому регулюванні і не мають традиційної логічної структури, яка є характерною для класичних норм права. Ці норми виступають як зразок або еталон поведінки, зміст якого визначається змістом виконуваної функції. Наприклад, норми, що закріплюють принцип законності, спрямовують суб'єктів на здійснення правомірної поведінки.

Спеціалізовані норми права мають різну природу і функціональне призначення.

Вони можуть бути розділені на наступні категорії.

Перша категорія - норми-засади, які закріплюють основи конституційного ладу держави, соціально-економічного, політичного та державного життя, взаємовідносини між державою та особистістю, форми власності тощо. Ці норми переважно містяться в Конституції та розвиваються та знаходять своє вираження в інших первинних правових нормах, зокрема в нормах-принципах. Наприклад, стаття 1 Конституції України визначає Україну як суверенну і незалежну, демократичну, соціальну та правову державу.

Друга категорія - норми-принципи - це правові приписи, які виражають і закріплюють принципи права. Ці норми є результатом узагальнення державно-правових явищ і виражають зміст і закономірності цих явищ. Норми-принципи можуть бути використані як основа для вирішення юридичних справ, особливо у випадках, коли виявляються прогалини у праві або соціальних орієнтирах громадянського суспільства. Наприклад, стаття 8 Конституції України закріплює принцип верховенства права, а стаття 3 Цивільного кодексу України - принципи справедливості, добросовісності та розумності;

- визначально-установчі норми - це правові приписи, які визначають мету, завдання окремих інститутів або галузей права;
- норми-дефініції - це норми, які містять визначення правових категорій та понять, наприклад поняття злочину, юридичної особи та ін.;
- декларативні норми - норми, які містять положення програмного характеру, нормативні оголошення;
- оперативні норми - норми, роль яких виражається у встановленні дати набрання чинності (зміни, припинення) нормативно-правовим актом, у його поширенні на нове коло суспільних відносин, на новий строк;
- норми-строки - це такі правові приписи, які вказують на час, настання або проходження якого тягне за собою певні юридичні наслідки (наприклад, строк позовної давності). Строки (терміни) бувають матеріально-правовими і процесуально-правовими. Більшість строків - це певні проміжки часу, що вимірюються годинами, днями, місяцями, роками. Однак вони можуть визначатися також і вказівкою на випадки або обставини, що мають настати (повноліття людини);
- колізійні норми - норми, які повинні застосовуватися у випадку наявності протиріччя між окремими нормативно-правовими актами з того самого предмета регулювання, тобто це норми, що регулюють вибір норми. Вони призначені для вирішення колізій (конфліктів норм, пов'язаних з особливостями регулювання тих самих суспільних відносин різними правовими актами);
- норми-презумпції - в цих нормах закріплюється припущення щодо існування або відсутності юридичних фактів. Наприклад, Цивільний кодекс України встановлює презумпцію добросовісності та розумності поведінки особи або презумпцію недостовірності негативної інформації, поширеної на особу;
- норми-преюдиції - це норми, що містять будь-яке оспорювання існування вже доведеного юридичного факту і закріплення в юридичному акті, що набув чинності. Наприклад, згідно зі ст. 61 ЦПК обставини,

встановлені судовим рішенням у цивільній, господарській або адміністративній справі, що набуло чинності, не доказуються під час розгляду інших справ, у яких беруть участь ті самі особи або особа, щодо яких установлено ці обставини;

- норми-фікції - це норми, які визнають існуючими ті юридичні факти, що відсутні в реальному житті, і навпаки. Наприклад, згідно зі ст. 46 ЦК України фізична особа оголошується померлою від дня набрання чинності рішенням суду про це. Уявним, але об'єктивно необхідним у праві є, наприклад, поняття «юридична особа» [22, с. 164-167].

Процесуальні презумпції, преюдиції та фікції використовуються для забезпечення економії процесу, полегшують передачу нормативного матеріалу.

РОЗДІЛ III. СТРУКТУРА НОРМИ ПРАВА

Структура розуміється як ознаки, способи, закономірності зв'язку між елементами конкретного поняття і складається з елементів - будь-яких явищ, процесів та їх властивостей і відносин, які перебувають у постійній взаємодії

(зв'язку). При цьому елементами вважаються не тільки реальні явища та процеси, їх властивості та відношення, а й відображення останніх у свідомості людини. Це означає, що кожне явище (фізичне, хімічне, біологічне, соціальне чи духовне) характеризується внутрішніми елементами, які його утворюють, і певним чином вони пов'язані один з одним, і відповідною структурою їхніх взаємозв'язків. Іншими словами, будь-яке явище є діалектична єдність елементів і структур. Подібно до того, як елементи, що утворюють явище, не можуть не бути так чи інакше пов'язані, тобто не можуть сприяти створенню тієї чи іншої структури, так і без зв'язку між ними, тобто без чогось взаємопов'язаного, структура, модус спілкування, воно не може існувати. елементи, які його складають.

Питання про структуру правових норм не є науковим питанням. Її вирішення має пряме практичне значення. Теорія структури правової норми надає юристам знання, які допомагають їм правильно аналізувати та тлумачити норми в процесі їх застосування.

Як зазначає В.Д. Перевалов вважає, що структура правових норм є складним поняттям, тому для її розуміння необхідно спочатку вказати на її особливості.

Перш за все структура правових норм — це відображений у нормах об'єктивований результат певних суспільних відносин. Правове оформлення реальних суспільних відносин об'єктивно вимагає логічної відповідності між структурою правової норми і її внутрішньою структурою. Їм «важко» визначити характер зв'язків і кількість канонічних структурних елементів. Вид, рід, вид і сторона суспільних відносин мають вирішальний вплив на структуру правових норм. Також слід враховувати складність логічних зв'язків між суб'єктами відносин, кількісні характеристики суб'єктів і об'єктів, універсальність і повторюваність суспільних відносин і можливий ступінь їх узагальненості.

По друге, структуру правових норм слід розглядати як єдність логічної будови та реалістичної структури. Логічна структура норми виражає її

первинний і вихідний зв'язок в об'єктивній системі права і має потенційне значення. Вона представляє собою особливу сукупність логічно взаємопов'язаних елементів, зумовлених конкретними обставинами законодавства та загальною юридичною структурою. Логічні структури в процесі свого розвитку перетворюються на реальні структури, але при зміні зберігають свої наслідки. Логічна структура норми містить стільки елементів, скільки потрібно для регулювання конкретного типу суспільних відносин.

По-третє, структуру правових норм слід розглядати як систему діалектично взаємодіючих елементів. Саме через системність права взаємодія структурних елементів реалізується навіть у межах окремих норм. Вони можуть перетворюватися один на одного, змінювати один одного і об'єднуватися в одне ціле. Характер і тип цієї взаємодії визначаються соціальними відносинами і специфічними можливостями цих елементів.

Така структура є втіленням цілісності в різних процесах. Він відносно не залежить від змін в окремих атрибутах елементів і до певної міри не залежить від змін у загальному елементі. Ця ознака дозволяє правовій державі зберігати статус єдиного і повного державного владного порядку. Законодавча практика підтверджує, що виокремлення того чи іншого структурного елемента норми може відбуватися лише на основі його самостійного функціонування у вигляді спеціальних норм.

В.Д. Перевалов вперше спробував визначити поняття правової нормативної структури в юридичній літературі. Він вважає, що правові норми є логічно послідовними внутрішніми структурами, які визначаються суспільними відносинами. Ці структури характеризуються наявністю взаємопов'язаних і взаємодіючих елементів і реально відображаються в нормативно-правовій поведінці.

Однак, С.В. Бобровник, вітчизняний вчений, вважає, що структура правової норми визначається як сукупність чітко визначених елементів, які забезпечують функціональну самостійність норми під час їх взаємодії.

З цього випливає, що структура норми - це ідеальна логічна конструкція, яка регулює відносини між людьми. Вона є моделлю можливої поведінки, що формується у процесі суспільного розвитку. Також вона є засобом пізнання та використання правової дійсності. Структура норми є об'єктивованим результатом відображення певних суспільних відносин у правовій нормі з урахуванням їхніх особливостей. Вона є єдністю ідеальної та реальної структури, а також системою взаємопов'язаних елементів. Категорія структури норми залежить від волі законодавця при формуванні її елементів. Вона є динамічною категорією, яка забезпечує прояв різних властивостей структурних елементів залежно від зміни обставин, суб'єктів та мети регулювання. Крім того, вона забезпечує стійкість правових норм як засобу упорядкування відносин у суспільстві.

Отже, структура правової норми - це внутрішня будова норми, яка складається з логічно викладених, чітко визначених елементів, що знаходяться у нерозривному взаємозв'язку та взаємодії між собою і служать засобом упорядкування відносин у суспільстві. В.Д. Перевалов визначив структуру правової норми як логічно погоджену внутрішню будову норми, що виражена у нормативно-правових актах і зумовлена суспільними відносинами. Питання про структуру правової норми має важливе значення, оскільки воно допомагає розуміти взаємозв'язок елементів норми. Варто відзначити, що мікроструктура права, яка відрізняється від макроструктури, не так чітко відображає соціально-політичні особливості правового регулювання.

Проте, в українській юридичній літературі досі існує розбіжність думок щодо кількості елементів правової норми. Найпоширенішою є думка про тричленну структуру норми права, яка була висловлена в одному з перших підручників з теорії держави і права, авторами якого були С.А. Голунський та М.С. Строгович. Цю думку підтримував також Ю.С. Жицинський, який стверджував, що норма без диспозиції є немислимою, без гіпотези - беззмисловою, без санкції - безсиллям.

У структурі норми права традиційно виділяють три елементи. Зазначається, що норма права повинна містити перелічені умови, за яких вона застосовується (гіпотеза); далі повинно бути викладено саме правило поведінки (диспозиція); нарешті, норма повинна містити вказівку на наслідки порушення цього правила (санкція).

Отже, будь-яка норма права може бути викладена у вигляді формули «якщо ->то ->інакше». За виразним висловом, без диспозиції норма є неймовірною, без гіпотези - безглуздою, без санкції - неспроможною.

Гіпотеза - це частина норми права, яка вказує на обставини, за наявності або відсутності яких діє правило поведінки (диспозиція).

Гіпотеза дозволяє зв'язати конкретний варіант поведінки, визначений у правилі, з певною ситуацією, конкретним суб'єктом, часом і місцем. Гіпотеза надає правилу поведінки "життєвості" і є необхідною умовою для його обов'язковості.

Гіпотези можуть бути різних типів.

1. Залежно від того, чи пов'язана дія норми права з наявністю або відсутністю певних обставин, виділяють позитивні, негативні та змішані гіпотези.

Позитивна гіпотеза вказує на обставини, за наявності яких діє правило поведінки. Наприклад, згідно зі статтею 35 Цивільного кодексу України, повна цивільна дієздатність може бути надана фізичній особі, яка досягла шістнадцяти років і працює за трудовим договором, а також неповнолітній особі, яка записана матір'ю або батьком дитини.

Негативна гіпотеза вказує на обставини, за відсутності яких діє правило поведінки. Наприклад, згідно зі статтею 40 Сімейного кодексу України, шлюб вважається фіктивним, якщо його укладено жінкою та чоловіком або одним із них без наміру створення сім'ї та набуття прав і обов'язків подружжя.

Змішана гіпотеза стверджує, що реалізація правила поведінки залежить від наявності деяких життєвих обставин і відсутності інших.

Наприклад, згідно з частиною 1 статті 64 Закону України "Про судоустрій і статус суддів", на посаду судді може бути рекомендований громадянин України, який має вищу юридичну освіту, стаж роботи в галузі права не менше трьох років, проживає в Україні не менше десяти років і володіє державною мовою. Тут вказуються життєві обставини, які повинні бути наявними. Одночасно, згідно з частиною 2 статті 64 цього Закону, не можуть бути рекомендовані на посаду судді громадяни, які мають не зняту або не погашену судимість.

2. Залежно від кількості життєвих обставин, пов'язаних з дією норми права, виділяють прості, альтернативні та складні гіпотези.

Проста гіпотеза визначає одну життєву обставину, при наявності (або відсутності) якої діє диспозиція норми. Наприклад, згідно з частиною 3 статті 48 Кодексу законів про працю України, працівникам, що стають на роботу вперше, трудова книжка оформляється не пізніше п'яти днів після прийняття на роботу.

Альтернативна гіпотеза визначає кілька життєвих обставин, при наявності (або відсутності) хоча б однієї з яких діє диспозиція. Згідно з частиною 3 статті 67 Кодексу законів про працю України, якщо святковий або неробочий день збігається з вихідним днем, вихідний день переноситься на наступний після святкового або неробочого.

Складна гіпотеза визначає кілька життєвих обставин, при одночасній наявності (або відсутності) яких діє диспозиція. Наприклад, частина 4 статті 63 Кодексу законів про працю України стверджує, що залучення інвалідів до надурочних робіт можливе лише за їх згодою і за умови, що це не суперечить медичним рекомендаціям.

3. Залежно від повноти і вичерпності формулювання життєвих обставин, виділяють абсолютно визначені та відносно визначені гіпотези.

Абсолютно визначена гіпотеза формулює життєві обставини з повною конкретністю і повнотою. Наприклад, згідно зі статтею 108 Конституції

України, повноваження Президента України припиняються достроково у разі відставки, неможливості виконувати свої повноваження за станом здоров'я, усунення з поста в порядку імпічменту або смерті.

Відносно визначена гіпотеза формулює такі життєві обставини неповно і невичерпно. Наприклад, згідно зі статтею 3 Сімейного кодексу України, сім'я може бути створена на підставі шлюбу, кровного споріднення, усиновлення або на інших підставах, не заборонених законом і не суперечать моральним засадам суспільства.

Диспозиція - це елемент норми права, який вказує на правило поведінки, якому повинна відповідати поведінка суб'єкта.

Це серцевина, стрижень норми права, яка впорядковує поведінку суб'єкта, формулює його права і обов'язки.

1. Залежно від кількості варіантів поведінки, які пропонує норма, виділяють безальтернативні та альтернативні диспозиції.

Безальтернативна диспозиція пропонує суб'єкту лише один варіант поведінки, наприклад, згідно з частиною 1 статті 707 Цивільного кодексу України.

Альтернативна диспозиція надає суб'єкту декілька можливих варіантів поведінки, як зазначено у частині 1 статті 708 Цивільного кодексу України.

1. Залежно від способу викладення правила поведінки виділяють прості, описові, відсильні, бланкетні та змішані диспозиції.

Проста диспозиція - це варіант поведінки, який не розкривається. Наприклад, стаття 323 Кримінального кодексу України встановлює відповідальність за спонукання неповнолітніх до застосування допінгу.

Описова диспозиція - це детальний опис всіх важливих ознак поведінки. Наприклад, стаття 121 Кримінального кодексу України передбачає відповідальність за умисне тяжке тілесне ушкодження, яке є небезпечним для життя в момент заподіяння, або спричиняє втрату органу або його функцій, психічну хворобу або інші проблеми зі здоров'ям, і

супроводжується стійкою втратою працездатності не менше як на одну третину, або перериванням вагітності або непоправним знівеченням обличчя.

Відсильна диспозиція - це правило поведінки, яке посилає на іншу норму для ознайомлення. Наприклад, згідно зі статтею 351 Податкового кодексу України, посадовим особам податкової міліції надаються права, передбачені певними нормами цього Кодексу, а також деякими нормами Закону України "Про міліцію".

Бланкетна диспозиція - це варіант відсильної диспозиції, яка посилає на інструкції, правила і технічні норми для розкриття змісту. Наприклад, стаття 287 Кримінального кодексу України, яка встановлює відповідальність за грубе порушення правил експлуатації транспорту, посилає адресата до правил експлуатації транспорту.

Змішана диспозиція поєднує в собі способи викладення правил поведінки, характерні для інших видів диспозицій, таких як описова та відсилкова.

2. Залежно від способу описання прав і обов'язків виділяють абстрактні та конкретні диспозиції.

Абстрактна диспозиція - це диспозиція, в якій правило поведінки викладено в загальному вигляді. Наприклад, згідно зі ст. 319 ЦК України власник має право вчиняти щодо свого майна будь-які дії, які не суперечать закону.

Конкретна диспозиція - це диспозиція, в якій правило поведінки сформульоване за допомогою спеціальних, індивідуалізованих ознак. Так, за ст. 127 КПК України при провадженні обшуку, виїмки, огляду, пред'явленні осіб і предметів для впізнання, відтворенні обстановки і обставин події, опису майна обов'язкова присутність не менше двох понять.

3. Залежно від ступеня визначеності виокремлюють абсолютно визначені та відносно визначені диспозиції.

Абсолютно визначена диспозиція з вичерпною конкретністю і повнотою встановлює права та обов'язки адресатів норми. Наприклад, згідно з

частиною 1 статті 165 Цивільного процесуального кодексу України свідки видаляються із зали судового засідання у відведені для цього приміщення.

Відносно визначена диспозиція не містить повних і точних вказівок на права та обов'язки адресатів. Наприклад, у статті 159 Цивільного процесуального кодексу України передбачено, що в судовому засіданні можуть бути оголошені перерви, тривалість яких визначається відповідно до обставин розгляду справи, що їх викликали.

Санкція - це елемент норми права, який встановлює невідгідні наслідки у випадку порушення правила, визначеного в диспозиції.

Вона є складовою, яка логічно завершує норму права, містить вказівку на наслідки відхилення від диспозиції і є одним із засобів спонукання особи до додержання норми права. У літературі правильно зазначається, що без санкції правило поведінки може залишитися "мертвою буквою".

1. Залежно від характеру негативних наслідків, що настають у випадку порушення правила, визначеного в диспозиції, можна виділити такі санкції:

а) *правовідновні заходи*, спрямовані на відновлення порушених прав і законних інтересів, виконання невиконаних або неналежним чином виконаних обов'язків, повернення до первісного стану. Прикладами таких санкцій є обов'язок повернути майно з незаконного володіння, визнання правового акта недійсним, визнання недійсним правочину, спростування недостовірної інформації, поновлення на роботі тощо;

б) *заходи юридичної відповідальності*, які означають додаткові втрати особистого, організаційного або майнового характеру, що настають внаслідок правопорушення. До цього виду санкцій відносять штраф, конфіскацію, позбавлення волі, позбавлення батьківських прав, оголошення догани, звільнення та ін.

в) *заходи протидії правопорушенням*. Ці заходи включають у себе вилучення заборонених предметів, затримання правопорушника, арешт майна та інше.

2. За сферою застосування санкції поділяються на конституційно-

правові (наприклад, розпуск політичної партії), цивільно-правові (визнання правочину недійсним, відшкодування збитків, стягнення неустойки тощо), адміністративно-правові (наприклад, попередження, штраф, адміністративний арешт), дисциплінарні (догана, звільнення з роботи), кримінально-правові (позбавлення волі, виправні роботи, штраф, конфіскація).

3. Санкції можуть бути абсолютно визначеними, коли вони повністю визначають вид і кількісну міру державного примусу (наприклад, штраф у подвійному розмірі), або відносно визначеними, коли передбачають можливість обрати різні види санкцій (наприклад, штраф або позбавлення волі) або різну кількісну міру (наприклад, позбавлення волі на строк від двох до п'яти років).

4. Залежно від кількості несприятливих наслідків, санкції поділяють на прості, що передбачають один невідгідний наслідок (наприклад, штраф), складні, що передбачають одночасне застосування декількох невідгідних наслідків (наприклад, позбавлення волі з конфіскацією майна), або альтернативні, що передбачають декілька наслідків, один із яких може бути застосовано до правопорушника (наприклад, штраф або обмеження волі).

Ця триелементна структура норми права є лише науковою конструкцією, що допомагає з'ясувати, як відбувається повноцінне нормативно-правове регулювання.

РОЗДІЛ IV. СПОСОБИ ВИКЛАДУ ПРАВОВИХ НОРМ

Норми права закріплюються в текстах правових актів по-різному щодо вираження елементів норм права.

Способи викладення правових норм у положеннях у статтях нормативно-правових актів можна класифікувати за такими критеріями:

- 1) повнота опису (ступінь достовірності).
- 2) ступінь узагальнення.

Ці методи класифікуються з таких причин:

Залежно від повноти викладу правових норм: види викладу правових норм у нормативно-правових актах у статтях нормативно-правових актів залежно від їх повноти:

- **прямий (повний) спосіб** - закон у межах статей норм усі структурні уточнюються елементи правових норм.

Тобто норми, права, положення нормативно-правових актів є узгодженими за обсягом.

Наприклад, у статті 99 Житлового кодексу України зазначаються такі елементи: та їхні родини (і тимчасові мешканці) повинні залишити зайняті приміщення для негайної евакуації. Якщо вони відмовляться, їх змусять звільнити в судовому порядку та в адміністративному порядку виселити з будівель, яким загрожує обвалення.

- **відсилний спосіб (посилальний)** - у статті нормативно-правового акта відсутні деякі структурні елементи норми права, але вказується, в якій статті цього ж нормативного акта викладено елемент норми, якого не вистачає.

В даному випадку стаття містить дві або більше статей, і стаття поділяється на частини, пункти та інші складові.

Наприклад, стаття 138 Кримінального процесуального кодексу України «Оголошення розшуку обвинувачених» пояснює таке: «Якщо випадок не буде доведений, буде складено повідомлення і слідчий розпочне розслідування. За наявності обставин, передбачених статтею 155 цього Закону, слідчий може обрати щодо розшукуваного запобіжний захід у вигляді тримання під вартою.»

- **бланкетний спосіб** - це коли в статті нормативно-правового акта не викладено всі структурні елементи норми права, але з цієї ж статті випливає, що елемент, якого бракує, викладено в іншому нормативно-правовому акті.

У таких випадках норма права повністю міститься як у тексті цього нормативного закону, так і в тексті іншого нормативного закону.

Наприклад, у п. 6 статті 32 Цивільного кодексу України встановлено, що порядок обмеження цивільної дієздатності неповнолітніх встановлюється Цивільним процесуальним кодексом України. У цьому випадку робиться посилання на інший конкретний нормативний акт.

Залежно від ступеня узагальнення: види формулювання правових норм у регулюванні положень нормативно-правових актів залежно від ступеня узагальнення:

- абстрактний зміст - зміст норми (фактичні ситуації, дії, ознаки явищ) викладені в регламенті статей, розкритих загальними, абстрактними та неіндивідуалізованими поняттями, заснованими на родових ознаках (характеристики романо-германського типу (сім'ї) правової системи).

Абстрактні способи викладу правових норм прагнуть продемонструвати вищий рівень правових технологій і розширити сферу їх застосування.

- казуальний - зміст норми (фактичні ситуації, вчинки, явища, їх види) розкривається в положеннях статті через окремі поняття, через конкретні факти, конкретні приклади (випадки). Підтримує широкий спектр використання списків отримання.

Це створює складність і ускладнює застосування (характеристика англо-американської (сімейної) правової системи).

Казуальні методи (деталізовані методи) можуть використовуватися обмежено в інших правових системах, але зазвичай використовуються разом з абстрактними методами (максимальне узагальнення).

Співвідношення правових норм і регулювання статей нормативно-правових актів має такі варіанти:

1) Положення, у тому числі правові норми (їх припущення, розпорядження, санкції), укладаються в статтях.

Узгодження норми права з положеннями нормативно-правових актів полегшує їх розпізнавання.

Це ваш найкращий варіант. (ст. 145 Кримінального кодексу України)

2) одна стаття містить дві або більше норм, що містять однакову кількість правових норм.

У цьому випадку текст закону складається з кількох частин, пунктів. (Стаття 185 Кримінального кодексу України).

3) В одній статті ви можете поділити одні частини правової норми (ваша гіпотеза та/або судження, особливо якщо норма складна) та інші частини норми (речення) та/або санкції до (декількох) статей одного нормативно-правового акта (типова форма, що встановлює правові норми) або до статей інших нормативно-правових актів (включна форма, що встановлює правові норми) (ст. ст.121 КК України).

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження можна зробити кілька важливих висновків щодо поняття та класифікації норм права. Перш за все, поняття "норма права" є центральним у правовій науці, оскільки вона визначає правове регулювання поведінки суб'єктів у суспільстві. Норма права має свої характеристики, серед яких можна виділити обов'язковість, абстрактність, загальну дію та інші.

Класифікація норм права дозволяє систематизувати їх у межах правової системи. Різні критерії класифікації, такі як за змістом, за способом встановлення, за суб'єктами та інші, вказують на різноманітність та складність правових норм.

Структура норми права включає в себе такі компоненти, як гіпотеза, диспозиція та санкція, кожен з яких виконує свою функцію у правовому регулюванні.

Нарешті, аналіз співвідношення між нормою права та статтею нормативно-правового акта вказує на тісний зв'язок між цими конструкціями, проте вони не тотожні, і правова норма може існувати окремо від конкретного нормативно-правового акта.

Дослідження поняття та класифікації норм права має велике значення для розуміння структури та функціонування правової системи. Отримані результати можуть бути корисними як для теоретичного, так і для практичного аспектів правової науки, сприяючи вдосконаленню правового регулювання у суспільстві.

Тема "Поняття та класифікація норм права" є актуальною як для теоретичного осмислення, так і для практичного застосування в умовах сучасного правового розвитку. Вивчення цієї теми сприятиме глибшому розумінню правової системи, підвищенню якості правотворчості та правозастосування, а також забезпеченню ефективного захисту прав і свобод громадян.

Об'єкт дослідження охоплює широкий спектр питань, пов'язаних з нормами права, їх визначенням, класифікацією, функціями та взаємодією з іншими соціальними нормами. Вивчення цих аспектів дозволить глибше зрозуміти роль правових норм у суспільстві та забезпечити ефективне правове регулювання суспільних відносин.

Предмет дослідження є не лише теоретичні аспекти поняття і класифікації норм права, але й їх практичне застосування в правовій системі. Вивчення цих аспектів дозволяє краще зрозуміти, як правові норми

формується, діють і взаємодіють з іншими елементами правової та соціальної системи, що сприяє підвищенню ефективності правового регулювання та правозастосування.

Таким чином, мета дослідження полягає у всебічному вивченні поняття та класифікації норм права, що дозволить не лише поглибити теоретичне розуміння цього інституту, але й сприятиме підвищенню ефективності правозастосування у сучасному суспільстві.

Загалом, дослідження поняття та класифікації норм права показало, що вони є невід'ємною частиною правової системи, яка забезпечує належне функціонування суспільства. Подальше вивчення цього питання може сприяти більш глибокому розумінню механізмів правового регулювання та удосконаленню правової системи в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Теорія держави і права в тестових завданнях: навч. посібник / Кол. авт.; за заг. ред. д.ю.н., проф. Л. Р. Наливайко. Дніпро: Дніпр. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 716 с.
2. Теорія держави та права : навч. посіб. / [Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.] ; за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. – К. : НАВС, Освіта України, 2017. – 320 с.

3. Молдован В.В. Правознавство : [навч. посібник] / В.В. Молдован, Л.І. Чулінда. – 2-ге вид. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 184 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/17360718/pravo/mistse_norm_prava_sistemi_sotsialnih_norm.
4. Загальна теорія держави і права : [підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.] / [М.В. Цвік, В.Д. Ткаченко, Л.Л. Богачова та ін.] ; за ред. М.В. Цвіка, В.Д. Ткаченка, О.В. Петришина. – Х. : Право, 2002. – 432 с.
5. Бабкіна О. В. Теорія держави і права у схемах і визначеннях : навч. посіб. Київ : МАУП, 2004. 144 с.
6. Хропанюк В.Н. Теорія держави і права / В.Н. Хропанюк. – М. : Інтерстиль, 2000. – 377 с.
7. Котюк В.О. Теорія права. Курс лекцій : [навч. посібник для юрид. фак-тів вузів] / В.О. Котюк. – К. : Вентурі, 1996. – 208 с.
8. Бобильов А.І. Теоретичні проблеми правового регулювання / А.І. Бобильов // Право и політика. – 2002. – № 8. – С. 10–16.
9. Мелехін А.В. Теория держави і права : [підручник] / А.В. Мелехін. – М. : Маркет ДС корпорейшн, 2007. – 633 с.
10. Скакун О.Ф. Теорія права і держави : [підручник] / О.Ф. Скакун. – 2-ге вид. – К. : Алерта ; КНТ ; ЦУЛ, 2010. – 520 с.
11. Кириченко В.М. Теорія держави і права: модульний курс : [навч. посібник] / В.М. Кириченко, О.М. Куракін. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 264 с.
12. Теорія держави і права : [підручник для вузів] / під ред. С.С. Олексіва. – К., 2000. – 594 с.
13. Волинка К.Г. Теорія держави і права : [навч. посібник] / К.Г. Волинка. – К. : МАУП, 2003. – 240 с.
14. Загальна теорія права: Підручник / За заг. ред. М.І. Козюбри. – К.: Ваїте, 2015. – 392 с.
15. Теорія держави і права : підручник / [О. М. Бандурка, О. М. Головка, О. С. Передерій та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. НАПрН

України О. М. Бандурки ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2018. – 416 с.

16. Категорія «структура норми права» як основа його нормативності / Л.І. Заморська // Держава і право. — 2010. — Вип. 50. — С. 19-25. — Бібліогр.: 26 назв. – **укр.**

17. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави : навчальний посібник. Львів: Край, 2008. 224 с.

18. Теорія держави і права : підручник / за ред. О.В. Зайчука, Н.М. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 688 с.

19. Ведерніков Ю.А. Теорія держави та права : навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2005. 224 с.

Схожість

Джерела з Інтернету

1000

1	https://shron1.chtyvo.org.ua/Koziubra_Mykola/Zahalna_teoriia_prava.pdf	48 джерел	8.56%
2	https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/library/student/lectures/2020/kzpd/l4.pdf	71 джерело	6.79%
3	http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6689/Teoriia%20derzhavy%20i%20prava_pidruchnyk	37 джерел	6.09%
4	https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/library/student/lectures/1108/5.1.pdf	3 джерела	5.81%
5	https://naurok.com.ua/samostiyni-roboti-z-pravoznavstva-256286.html	6 джерел	5.38%
6	http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/3734/Teoriia%20derzhavy%20ta%20prava%20Ukrain	11 джерел	4.47%
7	https://nm2.univd.edu.ua/download/138551	6 джерел	3.85%
8	http://www.ppravoznavec.com.ua/period/chapter/153/1503/54837	42 джерела	2.76%
9	http://piv.nuoua.od.ua/v1_2016/5.pdf	6 джерел	2.58%
10	https://docplayer.net/71598905-14-prikarpatskiy-yuridichniy-visnik-udk-349-2.html	16 джерел	2.54%
11	http://referatu.com.ua/newreferats/135/189770	7 джерел	2.45%
12	http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/4_2018/4_2018.pdf	8 джерел	2.2%
13	http://scc.knu.ua/upload/iblock/f5a/dis_Mohilevskiy%20L.%20V..pdf	5 джерел	2.1%
14	http://samzan.ru/34929		2.08%
15	http://referatu.net.ua/newreferats/135/189770/?page=1		2.04%
16	http://ea.donntu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/30528/3/%d0%9f%d0%be%d1%81%d1%96%d0%b1%d0%bd%d0%9f	2 джерела	2.03%
17	http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/23897/1/%d0%9a%d0%a3%d0%a0%d0%a1%20%d0%9b%d0%95%d0%9f	6 джерел	1.79%
18	https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/library/student/tdppd2013.pdf	2 джерела	1.77%
19	http://shpora.org/discipline/teoriya-gosudarstva-i-prava/shpora/957	14 джерел	1.69%
20	https://ukrreferat.com/chapters/rizne/kerivnictvo-upravlinnya-pravove-regulyuvannya.html	16 джерел	1.64%

21	https://dut.edu.ua/firefox/l_628_31848126.pdf	6 джерел	1.56%
22	http://mego.info/%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D1%81%D0%B8%D1%84%D1%96%D0%BA%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9...		1.35%
23	http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/3767/Normy%20trudovoho%20prava%20yak%20vazhlyvyi%20...		1.33%
24	https://kttidip.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/83/2024/01/metod_vkazivk_semin_tdp_miep_denna_2023-1-1.pdf	10 джерел	1.31%
25	http://faculty-law-polytec.stu.cn.ua/wp-content/uploads/2021/03/zbirnyk-tez-2020.pdf	7 джерел	1.25%
26	http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/bitstream/123456789/24534/1/%d0%a2%d0%94%d0%9f%20%d0%bd%d0%b0%d0%b2%d1%8...		1.2%
27	https://www.bibliofond.ru/view.aspx?id=900385	2 джерела	1.2%
28	https://ua-referat.com/uploaded/normativno-pravovij-akt-osnovna-forma-prava-v-ukrayini-ponyatt/index1.html	4 джерела	1.2%
29	http://ir.nusta.edu.ua/bitstream/123456789/5867/1/6112_IR.pdf		1.15%
30	http://idpnan.org.ua/files/2021/rindyuk-v.i.-uporyadkuvannya-zakonodavstva-ukrayini- teoretiko-metodologichni-ta-tehniko-yu...		1.15%
31	https://blogs.kpi.kharkov.ua/v2/nv/wp-content/uploads/sites/43/2024/01/Vidomist-samootsinyuvannya-29425.pdf	3 джерела	1.15%
32	https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/28196/1/%d0%a1%d0%98%d0%a1%d0%a2%d0%95%d0%9c%d0%90%	7 джерел	1.13%
33	https://e-tk.lntu.edu.ua/pluginfile.php/20509/mod_resource/content/0/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%81%D0%BF%D0%B5%		1.13%
34	https://univer.km.ua/sites/default/files/elib/%D0%91%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%BB%D0%B0%D0%B2%D1%80/232%20...		1.1%
35	http://www.pravoznavec.com.ua/period/chapter/132/2313/84417		1.1%
36	https://fpk.in.ua/images/navchal-metod/RP_TEORIYA-PRAVA.pdf		1.08%
37	http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/33394/1/%d0%9c%d0%b5%d1%82%d0%be%d0%b4%d0%b8%d1...	2 джерела	1.06%
38	http://onu.edu.ua/pub/bank/userfiles/files/edu-programm/epf/zag-pravovyh_disp_mignarod_pravo/RP_Teoriia_derzhavy_i_prava...		1.01%
39	https://da.naiu.kiev.ua/assets/files/vstup/2021/081_2021.pdf	20 джерел	0.97%
40	http://virtuni.education.zp.ua/info_cpu/sites/default/files/262%20%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%BE%D1%		0.97%
41	http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/24264/15.%20%D0%94%D0%86%D0%94%D0%95%D0%9d%D0%9a%D0%9...		0.97%
42	http://nvppp.in.ua/vip/2021/6/part_2/8.pdf		0.96%

43	https://ronl.org/metodichki/gosudarstvo-pravo/259724		0.93%
44	https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/library/student/nmm/2019/ktidp/m29.doc	12 джерел	0.91%
45	http://eprints.kname.edu.ua/10584/1/%D0%A7%D0%90%D0%A1%D0%A2%D0%AC3.pdf	14 джерел	0.91%
46	https://ua-referat.com/uploaded/teoriya-derjavi-i-prava-pidgotuvav/index1.html		0.9%
47	http://ir.stu.cn.ua/bitstream/handle/123456789/16282/%d0%a2%d0%b5%d0%be%d1%80%d1%96%d1%8f%20%d0%b	2 джерела	0.9%
48	https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/a78a0e73-e30b-45c4-9d22-ff4ba5311a29/content		0.89%
49	http://sipl.com.ua/wp-content/uploads/2017/03/%D0%9B%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%8	5 джерел	0.89%
50	http://apnl.dnu.in.ua/4_2018/4_2018.pdf	14 джерел	0.88%
51	http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/1496/1/Kryvytskyi%20Y.V.%20Specialized%20norms%20of%20the%20law%20...		0.86%
52	http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/64936	3 джерела	0.86%
53	https://ua-referat.com/uploaded/sklasti-glosarij-nadati-viznachennya-takih-ponyate-pravo/index1.html		0.84%
54	https://fdocuments.net/document/9-p-v2017.html	12 джерел	0.83%
55	http://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/2984/1/%D0%A2%D0%9F%D0%9F%D0%97_2017.pdf		0.82%
56	http://ir.stu.cn.ua/bitstream/handle/123456789/19738/%d0%9f%d1%80%d0%be%d0%b1%d0%bb%d0%b5%d0%bc%cd	4 джерела	0.81%
57	http://web.kpi.kharkov.ua/pravo/wp-content/uploads/sites/90/2019/06/Pravoznavstvo.-HRESTOMATIYA.doc		0.81%
58	http://lubp.com.ua/wp-content/uploads/2017/04/%D0%94%D0%B8%D1%81%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%...		0.75%
59	https://uk.wikipedia.org/wiki?curid=250526		0.74%
60	http://www.nvppp.in.ua/vip/2020/5/tom_2/5-2.pdf	2 джерела	0.74%
61	http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2016/02/02_2016.pdf	3 джерела	0.74%
62	http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/7743/Problemy%20teorii%20ta%20praktyky%20yurydychnoi%...		0.72%
63	http://www.scc.knu.ua/upload/iblock/def/dis_Podorozhniy%20E.%20Y..pdf		0.72%
64	https://uk.wikipedia.org/wiki?curid=423612	3 джерела	0.71%

65	http://eprints.cdu.edu.ua/587/1/nav9.pdf		0.7%
66	https://ronl.org/referaty/gosudarstvo-i-pravo/83627	5 джерел	0.67%
67	https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/9667/1/%d0%a2%d0%94%d0%9f_%d0%bf%d1%80%d0%b0%d0%ba%d1%82%d0...		0.67%
68	http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/bitstream/123456789/4611/1/%d0%a2%d0%94%d0%9f_%d0%bf%d0%be%d1%81%d1%82...	2 джерела	0.67%
69	https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/library/student/nmm/0919/9.3.pdf	3 джерела	0.67%
70	https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/47492/1/%D0%9D%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0...		0.64%
71	https://nadoest.com/programa-vstupnogo-ekzamenu-z-teoriyi-derjavi-i-prava	14 джерел	0.64%
72	https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u145/dis_%D0%A5%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D0%B2.pdf		0.62%
73	https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/12193/1/%d0%9e%d0%a1%d0%9e%d0%91%d0%9b%d0%98%d0%92%d0%9...		0.62%
74	https://referat.co/ref/759613/read?p=5		0.62%
75	https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u213/agronom.pdf		0.61%
76	https://uk.wikipedia.org/wiki?curid=250553		0.61%
77	http://lutsk-ntu.com.ua/sites/default/files/trudove_zakonodavstvo_lekciyi.pdf	2 джерела	0.61%
78	http://eir.zntu.edu.ua/bitstream/123456789/9090/2/Kyrychenko_T2.pdf		0.61%
79	http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/15531/%d0%a0%d0%9e%d0%91%d0%9e%d0%a7%d0%90%20%d0%9f%...		0.59%
80	http://refleader.ru/polatybewqasrna.html	16 джерел	0.59%
81	http://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/4385/1/%d0%a2%d0%9f%d0%9f%d0%97_%d0%bd%d0%b0%d0%b2%d1%82...	2 джерела	0.58%
82	http://kropivnitsky.maup.com.ua/assets/files/23-11-21_zbirnik-naukovih-prac-i-materialiv_ci-maup-kropivnickij(1).pdf		0.58%
83	http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/23560/%d0%9c%d0%b5%d1%82%d0%be%d0%b4%d0%b8%d1%82...	2 джерела	0.58%
84	http://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/abiturient/pvv/pvv02.pdf		0.57%
85	http://oduvs.edu.ua/wp-content/uploads/2016/06/Disertatsiya_Skoromnogo_D.A.pdf		0.56%
86	https://www.bibliofond.ru/view.aspx?id=609250	4 джерела	0.56%

87	https://issuu.com/rubanalla/docs/540c14a76e20e1	10 джерел	0.55%
88	https://docplayer.net/amp/67958339-Fakultet-civilnogo-zahistu-nacionalnogo-universitetu-civilnogo-zahistu-ukrayini-g	5 джерел	0.53%
89	http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/33395/1/%d0%9c%d0%b5%d1%82%d0%be%d0%b4%d0%b8%d1%87%d...		0.53%
90	https://www.sspu.edu.ua/images/2020/doc/vstup/081_pravo_beb35.pdf	12 джерел	0.53%
91	http://legeasiviata.in.ua/archive/2015/7-2/7-2.pdf		0.53%
92	https://uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/38075		0.52%
93	http://www.vtei.com.ua/images/programu/31.pdf	3 джерела	0.52%
94	http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3293/1/%D0%A2%D0%B5%D0%BE%D1%80%D0%94%D0%B5%D1%80%D...		0.52%
95	http://www.pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2014/6-1_2014_part_1.pdf		0.52%
96	https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/library/student/lectures/2020/cpd/tp262.docx		0.51%
97	https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/pages/483/vypusk102019r.pdf		0.5%
98	http://advokatonline.org.ua/mechanizm-pravovoho-rehulyuvannya-suspilnyh-vidnosyn-ontologichni-zasady-psyholohi	3 джерела	0.5%
99	http://dspace.cuspu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3847/1/%d0%9d%d0%b0%d1%83%d0%ba%d0%be%d0%b2%d1%96%...		0.5%
100	http://ep3.nuwm.edu.ua/24888/1/07-05-46%D0%9C.pdf	15 джерел	0.48%
101	https://www.nusta.edu.ua/wp-content/uploads/2016/11/%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%...		0.48%
102	https://fpk.in.ua/images/decanat/indyvid/Teoriya-prava-poperednya-informatsiya.pdf	15 джерел	0.48%
103	https://www.law.vnu.edu.ua/_files/ugd/65dd18_91863fe16e3e471b824af6706e60d3b2.pdf		0.48%
104	http://lubp.com.ua/wp-content/uploads/2017/04/%D0%94%D0%B8%D1%81%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%...		0.48%
105	https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/library/student/lectures/1117/17.1.pdf		0.46%
106	https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/science/rada/dissertations/32/d2.pdf		0.46%
107	http://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/6054/1/%d0%a1%d0%9b%d0%9e%d0%92%d0%9d%d0%98%d0%9a%20%d	6 джерел	0.45%
108	https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/93686/1/Lytvynenko_Ye.V._PhD_thesis.pdf		0.45%

109	http://mgu.com.ua/docs/vestnik/juspradenc3.pdf		0.45%
110	http://repo.snau.edu.ua/bitstream/123456789/5887/1/%d0%bc%d0%be%d0%bd%d0%be%d0%b3%d1%80%d0%b0%d1%84%...		0.45%
111	http://eir.zntu.edu.ua/bitstream/123456789/1534/1/Political_and_legal_system_of_Ukraine.pdf		0.45%
112	https://ur.snau.edu.ua/wp-content/uploads/2023/12/%D0%9E%D0%9A4.pdf		0.44%
113	http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/123456789/76/1/sydovi%20i%20pravooxor.pdf	16 джерел	0.44%
114	http://yuv.onua.edu.ua/index.php/yuv/article/view/1694		0.44%
115	http://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc42/part_2/juspradenc42-2.pdf	3 джерела	0.44%
116	http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/7678/3/dysertatsia_sereda.pdf	7 джерел	0.43%
117	http://reni-rda.odessa.gov.ua/derzhavna-sluzhba/reni-nformacya-kadri/zakon-ukrani-pro-derzhavnu-sluzhbu	18 джерел	0.43%
118	https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/7025/2/%d0%90%d0%9f%20%d0%a2%d0%94%d0%9f_%d0%bf%d0%be%cl	9 джерел	0.43%
119	http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/11123/Teoriia%20derzhavy%20ta%20prava_dovidnyk_2021.pd...		0.43%
120	https://shpora.me/martik/pravo	29 джерел	0.42%
121	http://afgp.kpi.ua/wp-content/uploads/2016/09/programa-dodatkovogo-vyprobuvannya-dlya-vstupu-na-1-kurs-081-Pravo-na-ba...		0.42%
122	http://www.lcslaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/1-2-15-2017/item/272-pryntsypy-prava-v-systemi-dzherel-konsty	2 джерела	0.42%
123	http://uf.wunu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/03/Studentsk-konferenciya-2015.pdf		0.42%
124	https://fdokumentos.tips/download/-pravopueteduua-a-files-a-lic2016bac.html	7 джерел	0.42%
125	http://www.lj.kherson.ua/2015/pravo01/part_2/1-2_2015.pdf		0.4%
126	https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/5512/1/%d0%a2%d0%94%d0%9f_%d0%bc%d1%80_%d1%81%d0%b7_2020.pdf		0.4%
127	https://er.dduvs.in.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/12995/%d0%a2%d0%94%d0%9f_%d0%bc%d1%80_%d1%81%d0%b...		0.4%
128	https://pdffox.com/1-2017-pdf-free.html		0.4%
129	https://www.lvduvs.edu.ua/en/karta-dokumentiv/category/166-entrance-examination-programs.html?download=3978%3Apro...		0.39%
130	http://www.law.journalsofznu.zp.ua/archive/visnik-3-2014/3-2014.pdf		0.39%

131	https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/library/student/nmm/0920/16.2.pdf		0.38%
132	https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2021/10/UzhNU-pravo-33-2_T2_2015.pdf	2 джерела	0.38%
133	http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/2571/aref_Kurakin_2016.doc?isAllowed=y&sequence=2		0.38%
134	https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/library/student/nmm/2019/ktidp/m31.doc	4 джерела	0.38%
135	http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/30541/1/%D0%9D%D0%9C%D0%9A%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%...		0.38%
136	http://onu.edu.ua/pub/bank/userfiles/files/abitur/program_disciplines/2016/program_pravo_master_2016.doc	3 джерела	0.38%
137	http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/1326/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%...	2 джерела	0.37%
138	https://ukrreferat.com/chapters_book/pravo/todika-yum-zhuravskij-vs-2002-konstitutsijne-pravo-ukraini-kniga.html	6 джерел	0.34%
139	http://eprints.cdu.edu.ua/1997/1/djolos%29tom_1_2018.pdf		0.34%
140	https://library.udpu.edu.ua/library_files/438000.pdf		0.34%
141	http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc38/juspradenc38.pdf	2 джерела	0.34%
142	https://ep3.nuwm.edu.ua/24888/1/07-05-46%D0%9C.pdf		0.33%
143	http://legalmonitoring.org/wp-content/uploads/2021/01/%D0%A2%D0%95%D0%A5%D0%9D%D0%86%D0%9A%D0%90-%D0%...		0.33%
144	http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/21911/Kontsepsiia_tsyvilno-pravovoi_polityky_Ukrainy_monohrafiia...		0.33%
145	https://univd.edu.ua/science-issue/issue/1549		0.33%
146	http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/67999		0.32%
147	http://eprints.zu.edu.ua/32116/1/%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D1%96%20...	10 джерел	0.32%
148	http://moodle.vtei.edu.ua/pluginfile.php/80468/mod_folder/content/0/%D0%9A%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D1%80%D1%86%...		0.3%
149	http://idak.vn.ua/images/PDF/KHARCHOVI_TEXNOLOGII/%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%BF%D0%BB%D0%B5%D0%BE...	4 джерела	0.29%
150	http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/210/1/admin%20sydoc.pdf		0.29%
151	http://eprints.zu.edu.ua/29895/1/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%9F%D1%80%...		0.29%
152	http://lib.pnu.edu.ua/files/Visniki/actual-problem/%D0%92%D1%96%D1%81%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D1%8E%D1%80...		0.29%

153	http://elar.kpnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/5115/Osnovy-pravoznavstva-K-PNU-2020.pdf?isAllowed=y&sequen...	0.29%
154	http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T141698.html	2 джерела 0.26%
155	http://pravo.puet.edu.ua/files/lic2016/ut_03.pdf	2 джерела 0.26%
156	http://biblio.umsf.dp.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/4458/15.%2006%20.%20%20%20%2012.00%20%20%20%20d...	0.26%
157	https://journal-nam.com.ua/index.php/journal/issue/download/19/29	14 джерел 0.26%
158	http://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/2610/1/%D0%A2%D0%94%D0%9F_%D0%9C%D0%A0_%D0%A1%D0%97.pdf	0.25%
159	http://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc19/juspradenc19.pdf	0.25%
160	http://www.nusta.edu.ua/wp-content/uploads/2017/06/%D0%94%D0%B8%D1%81%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B0%D1%8...	0.24%
161	https://kttidip.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/83/2024/02/tdp-zfn.pdf	0.24%
162	https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/8939/1/%d0%a1%d0%bb%d0%be%d0%b2%d0%bd%d0%b8%d0%ba%20%d0...	0.23%
163	http://ddpu.drohobych.net/wp-content/uploads/2015/02/Люд.-студії.-Педагогіка.-Випуск-29-частина-3.doc	0.23%
164	https://studfile.net/preview/7087036/page:23	4 джерела 0.23%
165	http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/35820/Chotyrdnatsiati%20yurydychni%20chytannia_2019.pdf?isAllowe...	0.23%
166	http://zntu.edu.ua/uploads/conference/TN2015-T3.pdf	4 джерела 0.23%
167	https://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/15764/dis_Prokudin_2022.pdf?isAllowed=y&sequence=1	0.21%
168	https://dspace.vspu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/5213/dis%20d0%9d%d0%b0%d0%b3%d0%be%d1%80%d0%bd%d...	0.21%
169	http://nauka.nlu.edu.ua/nauka/download/plaw_downloads/Archive/Pr_zak85.pdf	0.21%
170	http://www.kspu.edu/FileDownload.ashx/%D0%A1%D1%82%D1%83%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%81%D1%8C%D0...	0.21%
171	http://idpnan.org.ua/files/2020/sen-i.z.-spetsialni-normi-u-kriminalnomu-pravi-ukrayini-_d_.pdf	0.2%
172	http://legeasiviata.in.ua/archive/2019/10-2/10-2.pdf	0.2%
173	http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/13160	2 джерела 0.2%
174	https://docplayer.net/32841770-Teoriya-derzhavi-i-prava.html	0.2%

175	https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/628/%d0%9f%d1%80%d0%b0%d0%b2%d0%be%d0%b2%d1%96%20...	0.2%
176	http://vtei.com.ua/doc/2020/23042020konf/7_87.pdf	0.19%
177	https://docplayer.net/74650767-Ministerstvo-vnutrishnih-sprav-ukrayini-nacionalna-akademiya-vnutrishnih-sprav-kafedra-teori...	0.19%
178	http://vjhr.sk/archive/2017_2/part_1/all.pdf	0.19%
179	http://ir.stu.cn.ua/bitstream/handle/123456789/16276/%d0%9f%d1%80%d0%be%d0%b1%d0%bb%d0%b5%d0%bc%d0%b8%...	0.19%
180	http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2017/2_2017.pdf	0.19%
181	http://nvppp.in.ua/vip/2023/4/4_2023.pdf	0.19%
182	http://vjhr.sk/archive/2016_5/part_2/all.pdf	2 джерела 0.19%
183	http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/12388/5/Zbirnik_16_grudnya_2016_roku%20%281%29.pdf	0.19%
184	http://www.visnyk-juris.uzhnu.uz.ua/file/visnyk_27%20t.%201.pdf	0.19%
185	http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/52015	7 джерел 0.19%
186	https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/47488/1/%d0%9c%d0%b5%d1%82%d0%be%d0%b4%d0%b8%d1%87%d0%b...	0.19%
187	http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/28402	0.19%
188	http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/14037/%d0%90%d0%ba%d1%82%d1%83%d0%b0%d0%bb%d1%8c%d0%...	0.19%
189	http://ir.stu.cn.ua/bitstream/handle/123456789/19737/%d0%9f%d1%80%d0%be%d0%b1%d0%bb%d0%b5%d0%bc%d0%b8%...	0.19%
190	https://shron1.chtyvo.org.ua/Visnyk_Akademii_advokatury_Ukrainy/2015_N1_32.pdf	0.19%
191	http://repositc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/3120/1/%D0%BF%D0%B4%D1%83.pdf	0.17%
192	http://ir.nusta.edu.ua/bitstream/123456789/5972/1/6177_IR.pdf	0.15%
193	https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/caa453cb-0baa-4e3b-954f-1da8b2fbf193/content	7 джерел 0.15%
194	https://ela.kpi.ua/handle/123456789/29507	3 джерела 0.14%
195	http://nbuviap.gov.ua/images/dumka/2015/11.pdf	16 джерел 0.14%
196	https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/82390/3/Kyselova_pravove_rehulivannia.pdf	21 джерело 0.13%

197	http://www.vtei.com.ua/images/VN/002.pdf		0.13%
198	http://www.rc-p.ru/grazhdanskoe_pravo_gg19.html	3 джерела	0.12%
199	http://ruszn-okhtyrka.gov.ua	4 джерела	0.12%
200	http://mdu.in.ua/Nauch/Konf/2020/dekada-2020/dekada_zbirka_tez_epf_2020.pdf	8 джерел	0.12%
201	http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/44826/3/phd_thesis_teslyuk_taras.pdf	8 джерел	0.11%
202	https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/14_08_20_Chumak_zemlya.pdf		0.11%
203	https://mon.gov.ua/storage/app/media/05.%202001.%202021/VO%202021/07/22/ZVO.Vidkr.MU.rozv.lyud.Ukr.01.22.07-0	3 джерела	0.11%
204	https://vseosvita.ua/library/navcalno-metodicnij-posibnik-vse-pro-golovne-majbutnomu-vodievi-126257.html	2 джерела	0.11%
205	http://vakp.nlu.edu.ua/issue/download/9583/4734	13 джерел	0.11%
206	https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/56947/1/%d0%a5%d0%b0%d0%bd%d0%b4%d0%be%d1%88%d0%ba%d0%be%	18 джерел	0.11%
207	http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/18202	3 джерела	0.1%
208	https://buhgalter911.com/uk/news/news-18568.html		0.1%
209	http://umair.com.ua/transportation-rules	3 джерела	0.1%
210	https://dspace.library.khai.edu/xmlui/bitstream/handle/123456789/5457/Conference2023.pdf?isAllowed=y&sequence=1		0.1%
211	https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/14185/1/%d0%9c%d0%9e%d0%9d%d0%9e%d0%93%d0%a0%d0%90	2 джерела	0.1%
212	https://docplayer.net/67512537-Yuridichni-konstrukciyi-ta-sistema-prava-spiivvidnoshennya-ponyat.html		0.1%
213	https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/17733	7 джерел	0.1%
214	https://dnuvs.ukr.education/wp-content/uploads/2024/04/naukova_shkola_zahystu_prav_lyudyny_ta_gromadyanyna-1.pdf		0.1%
215	https://library.kre.dp.ua/Books/1%20kurs%2010-11%20klas/10%20Klas%20%202018/%D0%86%D1%81%D1%82%D0%	3 джерела	0.1%
216	http://elar.kpnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/4931/Rymar-I.O.-RTM1-M18-free.pdf?isAllowed=y&sequence=1	3 джерела	0.1%
217	http://ualibrarium.co.cc/pravo/cyvil/09/intvlaskomp.html	17 джерел	0.1%
218	http://uf.wunu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/03/Zbirnik-YUF-2019verstka.pdf	6 джерел	0.1%

219	http://www.adhdportal.com/book_1464_chapter_74_70._Priznachennja_blish_mjakogo_pokarannja_nzh_peredbacheno	6 джерел	0.1%
220	http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/23470	3 джерела	0.1%
221	https://library.krok.edu.ua/media/library/category/vstupni-programi-2019/034_pr_bak_f_5.pdf		0.1%